

GRĀMATVEDĪBA UN NODOKĻI

Jauni MK noteikumi attiecībā uz pievienotās vērtības nodokli

2013. gada janvārī tika publicēti un stājās spēkā vairāki jauni MK noteikumi, kas izdoti saskaņā ar Pievienotās vērtības nodokļa (PVN) likumu.

Pievienotās vērtības nodokļa likuma normu piemērošanas kārtība

Atsevišķas PVN likuma normas skaidro 03.01.2013. noteikumi Nr. 17 „Pievienotās vērtības nodokļa likuma normu piemērošanas kārtība un atsevišķas prasības pievienotās vērtības nodokļa maksāšanai un administrēšanai”. Noteikumi ir publicēti 21. janvāra „Latvijas Vēstnesī”. Tie nosaka:

- 1) informāciju, kas tiesu izpildītājam jānoskaidro, lai konstatētu nekustamā īpašuma atbilstību nelietota nekustamā īpašuma vai apbūves zemes statusam;
- 2) kārtību, kādā PVN 0 procentu likmi piemēro preču importam, ja reģistrēts nodokļa maksātājs, kas darbojas citas Eiropas Savienības dalībvalsts reģistrēta nodokļa maksātāja vārdā, preces 30 kalendāra dienu laikā pēc to importa piegādā uz citu dalībvalsti citas dalībvalsts reģistrētam nodokļa maksātājam;
- 3) kārtību, kādā PVN 0 procentu likmi piemēro preču importam, ja fiskālais pārstāvis, kas pārstāv trešās valsts vai trešās teritorijas, vai citas dalībvalsts reģistrētu nodokļa maksātāju, preces 30 kalendāra dienu laikā pēc to importēšanas piegādā uz citu dalībvalsti citas dalībvalsts reģistrētam nodokļa maksātājam;
- 4) kārtību, kādā PVN 0 procentu likmi piemēro pakalpojumiem, kas tieši saistīti ar preču eksportu, importu, tranzīta pārvadājumiem, kā arī pakalpojumiem, kas sniegti brīvajā zonā vai muitas noliktavā un ir tieši saistīti ar precēm, kas ievestas Eiropas Savienības teritorijā no trešajām valstīm vai trešajām teritorijām un nav izlaistas brīvam apgrozījumam;
- 5) kārtību, kādā PVN 0 procentu likmi piemēro preču piegādēm, ja trešās valsts vai trešās teritorijas fiziskā persona, kas nav nodokļa maksātājs Eiropas Savienības teritorijā, izved iekšzemē iegādātās preces no Eiropas Savienības teritorijas;
- 6) kritērijus, kas nosaka reģistrēta nodokļa maksātāja tiesības atmaksāt nodokli;
- 7) nodokļa atmaksāšanas kārtību un kārtību, kādā reģistrēta nodokļa maksātāja iesniegums aizpildāms un iesniedzams Valsts ieņēmumu dienestā;
- 8) kārtību, kādā Valsts ieņēmumu dienests izskata reģistrēta nodokļa maksātāja iesniegumu un piešķir reģistrētam nodokļa maksātājam atļauju atmaksāt trešo valstu vai trešo teritoriju fiziskajām personām, kas nav nodokļa maksātājs Eiropas Savienības teritorijā, samaksāto nodokli par iekšzemē iegādātajām precēm;

- 9) kārtību, kādā reģistrēts nodokļa maksātājs un preces pārdevējs norēķinās savstarpēji un ar valsts budžetu;
- 10) dokumentus, ko uzskata par preču eksportu apliecinājošiem dokumentiem, un dokumentus, kas apliecina nodokļa 0 procentu likmes piemērošanu;
- 11) ar nodokli neapliekamās medicīnas pakalpojumus, ko ārstniecības iestāde sniedz pacientam, izmantojot normatīvajos aktos apstiprinātās medicīniskās tehnoloģijas;
- 12) kārtību, kādā piemēro atbrīvojumu no nodokļa;
- 13) veidlapas paraugu iesniegumam par reģistrēta nodokļa maksātāja kā fiskālā pārstāvja reģistrāciju Valsts ieņēmumu dienesta pievienotās vērtības nodokļa maksātāju reģistrā un minētās veidlapas aizpildīšanas, parakstīšanas un iesniegšanas kārtību;
- 14) nosacījumus un kārtību bankas un apdrošināšanas sabiedrības izsniegtajā apliecinājumā norādītā iespējamā nodokļa parāda segšanai naudas līdzekļu uzkrājuma depozīta kontā vai sniegtā galvojuma apmēra samazināšanai un atbrīvojuma piešķiršanai no šā apliecinājuma iesniegšanas;
- 15) fiskālā pārstāvja pienākumus attiecībā uz bankas un apdrošināšanas sabiedrības izsniegtajā apliecinājumā norādītā iespējamā nodokļa parāda segšanai naudas līdzekļu uzkrājuma depozīta kontā vai sniegtā galvojuma apmēra ievērošanu;

ŠAJĀ NUMURĀ:

GRĀMATVEDĪBA UN NODOKĻI

- VID informācija 2. lpp
- Ekonomiskie rādītāju UIN aprēķināšanai 4. lpp.
- Svarīgi rādītāji algu aprēķinam 4. lpp.
- Gada ienākumu deklarācijas sastādīšana 4. lpp.

LAUKU ATTĪSTĪBA

- LEADER iniciatīva 5. lpp

KOPĒJĀ LAUKSAIMNIECĪBAS POLITIKA

- Aktualitātes COPA/COGECA darba grupās 8. lpp

AUGKOPIĒBA

- Pirmie pavasara darbi kokaugu dārzā 10. lpp

SIA LLKC INFORMĒ

- Kalendārs ar svarīgākajiem datumiem 7. lpp. martā

- 16)veidlapu paraugus iesniegumiem reģistrācijai Valsts ieņēmumu dienesta pievienotās vērtības nodokļa maksātāju reģistrā un minēto veidlapu aizpildīšanas, parakstīšanas un iesniegšanas kārtību;
- 17)kārtību, kādā pagarināms reģistrācijas laiks Valsts ieņēmumu dienesta pievienotās vērtības nodokļa maksātāju reģistrā, ja nodokļa maksātājs reģistrēts uz noteiktu laiku;
- 18)nosacījumus, ar kādiem piešķir, aptur un anulē atļauju piemērot īpašo nodokļa režīmu preču importa darījumos, kārtību, kādā šo atļauju piešķir, aptur un anulē, un kārtību, kādā iesniedzams un izskatāms iesniegums šīs atļaujas saņemšanai;
- 19)dokumentus, kas apliecina nodokļa samaksu valsts budžetā preču importa darījumos;
- 20)dokumentus, kas pamato priekšnodokļa atskaitīšanu un skaidro priekšnodokļa atskaitīšanas un priekšnodokļa korekcijas nosacījumus;
- 21)priekšnodokļa atskaitīšanas un korekcijas kārtību, ja reģistrēts nodokļa maksātājs veic nomaksas pirkuma darījumus ar nekustamo īpašumu;
- 22)Valsts ieņēmumu dienestam sniedzamo informāciju, kuru reģistrēts nodokļa maksātājs, kurš reorganizācijas rezultātā jaundibinātai vai iegūstošai komercsabiedrībai nodod nekustamo īpašumu, iesniedz par šo nodoto nekustamo īpašumu;
- 23)kārtību, kādā reģistrēts nodokļa maksātājs veic priekšnodokļa korekciju, ja lietotais nekustamais īpašums, kura piegādei reģistrēts nodokļa maksātājs izvēlējies piemērot nodokli, pirms tam daļēji vai pilnībā nav izmantots ar nodokli apliekamo darījumu nodrošināšanai;
- 24)veidlapas paraugu paziņojumam par nodokļa samaksu valsts budžetā un šā paziņojuma aizpildīšanas kārtību;
- 25)nodokļa rēķina izrakstīšanas kārtību;
- 26)kārtību, kādā reģistrēts nodokļa maksātājs, kurš ir iedzīvotāju ienākuma nodokļa maksātājs un grāmatvedību kārtu vienkāršā ieraksta sistēmā, kārtu nodokļa uzskaiti;
- 27)nodokļa uzskaites žurnāla paraugu un tā aizpildīšanas kārtību;
- 28)preces, kuras uzskata par lietotām mantām, kā arī par mākslas darbiem, kolekciju priekšmetiem un

senlietām atbilstoši Kombinētās nomenklatūras kodiem, kas noteikti Padomes 1987. gada 23. jūlija Regulas (EEK) Nr. 2658/87 par tarifu un statistikas nomenklatūru un kopējo muitas tarifu I pielikumā un tās grozījumos;

- 29)lietoto mantu, mākslas darbu, kolekciju priekšmetu un senlietu uzskaites kārtību, uzskaites nodrošināšanai nepieciešamos dokumentus un to saturu.

Pievienotās vērtības nodokļa deklarācija

Ar MK 15.01.2013. noteikumiem Nr. 40 „Noteikumi par pievienotās vērtības nodokļa deklarāciju” ir apstiprinātas pievienotās vērtības nodokļa deklarācijas veidlapas.

Līdztekus jau ierastajām PVN deklarācijām, ir apstiprināts arī jauns pārskats – pārskats par nekustamā īpašuma izmantošanu (PVN 7 pārskats), kas sastāv no divām daļām:

- Par nekustamā īpašuma reģistrāciju (A sadaļa) un nekustamā īpašuma izslēgšanu no reģistra (C sadaļa) (PVN 7 pārskata I daļa);
- Par nekustamā īpašuma izmantošanu taksācijas gadā (B sadaļa) (PVN 7 pārskata II daļa).

PVN 7 pārskata I daļas A sadaļu reģistrēts nodokļa maksātājs aizpilda, reģistrējot nekustamo īpašumu (vai nekustamā īpašuma daļu), un iesniedz kopā ar deklarāciju par taksācijas periodu, kurā tas iegādāts vai pieņemts ekspluatācijā.

PVN 7 pārskata I daļas C sadaļu reģistrēts nodokļa maksātājs aizpilda, reģistrēto nekustamo īpašumu (vai reģistrētā nekustamā īpašuma daļu) izslēdzot no reģistra, un iesniedz kopā ar deklarāciju par taksācijas periodu, kurā reģistrētais nekustamais īpašums (vai daļa no reģistrētā nekustamā īpašuma) pārdots vai ar to veiktas citas darbības, kuru dēļ nekustamais īpašums ir jāizslēdz no reģistra.

PVN 7 pārskata II daļas B sadaļu reģistrēts nodokļa maksātājs aizpilda, koriģējot atskaitīto priekšnodokli par reģistrēto nekustamo īpašumu, un iesniedz kopā ar deklarāciju par taksācijas gadu. **LL**

Sagatavoja LLKC Grāmatvedības un finanšu nodaļas vadītāja **Linda Puriņa**

Valsts ieņēmumu dienesta (VID) informācija

Par vienkāršoto nodokļa rēķinu

Valsts ieņēmumu dienests metodiskajā materiālā skaidro problēmas ar vienkāršotajiem nodokļa rēķiniem saskaņā ar PVN likuma 126. pantu.

Par darījumiem iekšzemē, kuru kopējā vērtība bez pievienotās vērtības nodokļa ir mazāka par 100 latiem, un kreditrēķina izrakstīšanas gadījumā reģistrētam nodokļa maksātājam ir tiesības izrakstīt vienkāršoto nodokļa rēķinu.

Par vienkāršoto nodokļa rēķinu var izmantot arī kases čeku vai citu dokumentu, ja tas satur vienkāršotam nodokļa rēķinam noteiktos rekvizītus.

Ja kases čeks vai cits dokuments nesatur vienkāršotajam nodokļa rēķinam noteiktos rekvizītus, tam ir jāpievieno attaisnojuma dokuments, kurā ir norādīts kases čeka vai cita dokumenta datums, numurs un iztrūkstošā informācija.

Atbilstoši Pievienotās vērtības nodokļa likuma 126. panta pirmās daļas 5. punktā noteiktajam viens no vienkāršotā nodokļa rēķina obligātiem rekvizītiem no 2013. gada 1. janvāra ir preces vai pakalpojuma cena (vienas vienības vērtība bez nodokļa) un darījuma kopsomma (bez nodokļa).

Tā kā vienkāršotā nodokļa rēķina obligātie rekviziti ir gan preču vai pakalpojumu daudzums un mērvienība, gan arī darījuma kopsumma (bez nodokļa), tad ir iespējams aprēķināt arī preces vai pakalpojuma vienas vienības vērtību bez nodokļa. Tādējādi apstākli, ka kases čekā nav norādīta preces vai pakalpojuma vienas vienības vērtība bez nodokļa, nevarētu uzskatīt par trūkumu, kas liegtu šo kases čeku izmantot par vienkāršoto nodokļa rēķinu bez papildu attaisnojuma dokumenta izsniegšanas.

Ņemot vērā minēto, Valsts ieņēmumu dienests informē, ka līdz attiecīgu grozījumu veikšanai Pievienotās vērtības nodokļa likuma 126. panta pirmās daļas 5. punktā, par vienkāršoto nodokļa rēķinu var izmantot arī kases čeku vai citu dokumentu, kas satur visus Pievienotās vērtības nodokļa likuma 126. panta pirmajā daļā noteiktos rekvizītus, izņemot preces vai pakalpojuma vienas vienības vērtību bez nodokļa.

☑VID informācija par darījumiem skaidrā naudā

Valsts ieņēmumu dienests informē, ka visiem uzņēmumiem un fiziskajām personām – saimnieciskās darbības veicējiem – līdz 2014. gada 1. februārim būs jādeklarē VID tie darījumi, kas 2013. gadā veikti ar fiziskām personām vairāk nekā 2000 latu apmērā skaidrā naudā. Tādēļ turpmāk gadījumos, kad fiziska persona norēķināsies par darījumu skaidrā naudā vairāk nekā 2000 latu apmērā, preces pārdevējam vai pakalpojuma sniedzējam būs jāidentificē darījuma partneris – fiziskā persona, pamatojoties uz personas pasi vai personas apliecību.

2013. gada 1. janvārī stājās spēkā grozījumi likumā „Par nodokļiem un nodevām”, kas nosaka, ka nodokļu maksātāji, kas veic saimniecisko darbību, saskaņā ar Ministru kabineta 2007. gada 10. aprīļa noteikumos Nr. 237 „Skaidrā naudā veikto darījumu deklarēšanas noteikumi” noteikto līdz taksācijas gadam sekojošā gada 1. februārim deklarē visus iepriekšējā gada laikā skaidrā naudā veiktos darījumus ar fiziskajām personām, kas neveic saimniecisko darbību, ja viena darījuma summa vienā operācijā ar katru darījuma partneri pārsniedz 2000 latu. Tas nozīmē, ka visiem uzņēmumiem un fiziskajām personām – saimnieciskās darbības veicējiem – ne vēlāk kā līdz 2014. gada 1. februārim būs jādeklarē VID visus 2013. gadā skaidrā naudā veiktos darījumus ar fiziskajām personām, ja viena darījuma summa vienā operācijā ar katru darījuma partneri pārsniedz 2000 latu.

Taču, lai 2014. gadā šādu deklarāciju varētu iesniegt, jau sākot ar 2013. gada 1. janvāri preču pārdevējam un

pakalpojumu sniedzējam ir jāidentificē ikviens darījuma partneris – fiziska persona, ja tā norēķinās par pirkumu skaidrā naudā virs 2000 latu. Tas nozīmē, ka gadījumā, ja fiziska persona par pirkumu vai pakalpojumu norēķinās skaidrā naudā virs 2000 latu, preču pārdevējam un pakalpojumu sniedzējam ir pienākums identificēt fizisko personu pēc personu apliecinoša dokumenta – pase vai personas apliecības¹. Vēršam uzmanību, ka fiziskai personai, veicot norēķinu par darījumu skaidrā naudā virs 2000 latu, pase vai persona apliecība ir jāuzrāda, taču preces pārdevējs vai pakalpojuma sniedzējs to nedrīkst kopēt, jo tādējādi tiktu pārkāpts nosacījums par datu ieguves minimālo apmēru un apjomu.

VID iesaka saimnieciskās darbības veicējiem, kuriem līdz 2014. gada 1. februārim būs jādeklarē VID tie darījumi, kas 2013. gadā veikti ar fiziskām personām skaidrā naudā vairāk nekā 2000 latu apmērā, pamatojoties uz personas apliecinošo dokumentu, fiziskās personas datus ierakstīt reģistrā, piemēram, fizisko personu uzskaites reģistrā².

Atbildība par skaidrā naudā veikto darījumu ar fiziskajām personām nedeklarēšanu, ja viena darījuma summa vienā operācijā ar katru darījuma partneri pārsniedz 2000 latu, ir noteikta Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 159.7 pantā par skaidrās naudas lietošanas ierobežojumu neievērošanu³.

Veidlapa par 2013. gadā skaidrā naudā veiktajiem darījumiem ir noteikta Ministru kabineta 2007. gada 10. aprīļa noteikumos Nr. 237 „Skaidrā naudā veikto darījumu deklarēšanas noteikumi”. Tajā būs jānorāda fiziskās personas vārds un uzvārds, personas kods, rezidences valsts, darījuma veids, summa, un valūta kādā veikti darījumi. Minētā veidlapa ir pieejama VID mājaslapā www.vid.gov.lv sadaļā *Tiesību akti/LR normatīvie akti/Par nodokļiem un nodevām*. Plašāka informācija par izmaiņām attiecībā uz skaidrā naudā veiktajiem darījumiem pieejama VID mājaslapā www.vid.gov.lv sadaļā *Tiesību akti/LR normatīvie akti/Par nodokļiem un nodevām*. Jautājumu vai neskaidrību gadījumā aicinām zvanīt uz VID Informatīvo tālruni 1898, konsultēties klātienē ikvienā VID klientu apkalpošanas centrā vai uzdot jautājumus VID mājaslapā sadaļā *Kontakti/Uzdot jautājumu VID, atsauksmes*. **LL**

VID infomācija

¹ Saskaņā ar Personu apliecinošu dokumentu likumā noteikto Latvijas Republikā personu apliecinošie dokumenti ir pase un personas apliecība.

² Nodokļu normatīvie akti nenosaka, kādā formā uzkrājami dati par skaidrā naudā veiktajiem darījumiem ar fiziskām personām, tādējādi nodokļu maksātājam patstāvīgi ir jānosaka kārtība, kādā tiks dokumentēti un uzskaitīti deklarējamie darījumi ar fiziskām personām.

³ 159.7 pants. Skaidrās naudas lietošanas ierobežojumu neievērošana
Par skaidrā naudā veikto darījumu ar fiziskajām personām, kurām atbilstoši nodokļu jomu reglamentējošiem normatīvajiem aktiem nav jāreģistrē saimnieciskā darbība, nedeklarēšanu, ja viena darījuma summa vienā operācijā ar katru darījuma partneri pārsniedz divtūkstoš latu, —uzliek naudas sodu fiziskajām personām un juridiskajām personām trīs procentu apmērā no nedeklarētās summas. (14.12.2006. likuma redakcijā ar grozījumiem, kas izdarīti ar 21.01.2010. un 29.11.2012. likumu, kas stājas spēkā 01.01.2013.)

GRĀMATVEDĪBA UN NODOKĻI

Ekonomiskie rādītāji uzņēmumu ienākuma nodokļa aprēķināšanai

Uzņēmumu ienākuma nodokļa aprēķināšanas vajadzībām par 2012. taksācijas gadu ir piemērojami šādi rādītāji:

1. vidējās svērtās īstermiņa kredītu procentu likmes kredītiestādēs 2012. gada decembrī:
 - latos – 6,2 %,
 - EUR – 3,1 %,
 - ASV dolāros – 7,3 %,
 - pārējās valūtās – 1,7 %.
2. Likmes izmantojamas, lai aprēķinātu pieļaujamo procentu apmēru saskaņā ar likuma „Par uzņēmumu ienākuma nodokli” 6.⁴ pantu;

3. Patēriņa cenu indekss 2012. gada decembrī, salīdzinot ar 2011. gada decembri, ir 1,6%. Patēriņa cenu indekss nepieciešams, lai aprēķinātu uzņēmumu ienākuma nodokļa avansa maksājumus;
4. Iekšzemes nefinanšu uzņēmumiem latos izsniegto kredītu gada vidējā svērtā procentu likme, kas nepieciešama likuma „Par uzņēmumu ienākuma nodokli” 6. panta 17. daļas piemērošanai, ir 3,93%. **LL**

Daži svarīgi rādītāji algu aprēķiniem 2013. gadā

Minimālā mēneša darba alga	200 Ls
Stundas tarifa likme	
• parastiem darbiniekiem	1,203 Ls
• pusaudžiem	1,375 Ls
• darbiniekiem, kuri pakļauti īpašam riskam un kuriem darba laiks ir 7 stundas dienā un 35 stundas nedēļā	1,375 Ls
Neapliekamais minimums	45 Ls mēnesī
Neapliekamais minimums pensionāram	165 Ls mēnesī
Atvieglojumi par apgādājamu personu	70 Ls mēnesī, no 01.07.2013 – 80 Ls mēnesī
Atvieglojumi I un II grupas invalīdam	108 Ls mēnesī
Atvieglojumi III grupas invalīdam	84 Ls mēnesī
Atvieglojumi politiski represētai personai un nacionālās pretošanās kustības dalībniekam	108 Ls mēnesī

LL

Sagatavoja LLKC Grāmatvedības un finanšu nodaļas vadītāja **Linda Puriņa**

Gada ienākumu deklarācijas sastādīšanas par 2012. gadu

 Deklarācijas iesniegšanas termiņš

Ja deklarācija ir jāiesniedz obligāti, tad par 2012. gadu ir jāiesniedz laika posmā no 2013. gada 1. marta līdz 2013. gada 1. jūnijam. Sīku aprakstu par gada ienākumu deklarācijas sastādīšanu varat lasīt „Lauku Lapas” 2012. gada izdevumā Nr. 83, tāpēc šoreiz tikai par izmaiņām, kas jāievēro, sagatavojot deklarāciju šogad par 2012. gadu.

 Fiziskai personai gada ienākumu deklarācija jāiesniedz obligāti, ja tā

- veic saimniecisko darbību (piemēram, ir zemnieku saimniecības īpašnieks, izirē savu īpašumu, gūst ienākumus no profesionālās darbības u.c.); ja saimnieciskās darbības veicēji maksā mikrouzņēmuma nodokli, tad gada ienākumu deklarācija nav jāiesniedz;
- gūst ienākumus ārvalstīs;

- gūst ar nodokli neapliekamus ienākumus, kas kopumā 2012. gadā pārsniedza Ls 2160 (piemēram, ienākumi no personiskās mantas pārdošanas);
- gūst ienākumus, kuri apliekami ar 10% nodokļa likmi (piemēram, ienākums no kapitāla, ienākums no augoša meža vai kokmateriālu pārdošanas), un no kuriem nodoklis nav ieturēts ienākuma izmaksas vietā;
- gūst citus ar nodokli apliekamus ienākumus, no kuriem izmaksas vietā nav ieturēts nodoklis.

 Deklarācijas veidlapas

Deklarācijas veidlapas ir apstiprinātas ar MK 21.08.2012. noteikumiem Nr. 568 „Noteikumi par iedzīvotāju ienākuma nodokļa deklarācijām un to aizpildīšanas kārtību”.

Attiecībā uz saimnieciskās darbības veicējiem jāņem vērā daži jaunumi deklarācijas D3 pielikumā. Turpmāk šajā pielikumā būs jānorāda saimnieciskās darbības veids, izmantojot NACE 2 kodu.

D3 pielikuma 1. rindā norādītie ieņēmumi no lauksaimniecības un lauku tūrisma pakalpojumu sniegšanas ir jāatšifrē sīkāk un pielikuma jaunajās rindās būs jānorāda šādas summas:

- 01.1. rindā „Ieņēmumi no lauksaimnieciskās ražošanas” – taksācijas gada ieņēmumi no lauksaimnieciskās ražošanas saskaņā ar likuma „Par iedzīvotāju ienākuma nodokli” 9. panta 3.¹ daļu, izņemot ieņēmumus no iekšējo ūdeņu zivsaimniecības;
- 01.2. rindā „Ieņēmumi no iekšējo ūdeņu zivsaimniecības” – taksācijas gada ieņēmumi no zivju audzēšanas

privātajās ūdenstilpēs vai nodokļa maksātāja lietošanā nodotās ūdenstilpēs (akvakultūra);

- 01.3. rindā „Ieņēmumi no lauku tūrisma pakalpojumu sniegšanas” – ieņēmumi no lauku tūrisma saskaņā ar likuma „Par iedzīvotāju ienākuma nodokli” 9. panta 3.² daļu;
- 01.4. rindā „Ieņēmumi no atbalsta lauksaimniecībai un lauku attīstībai” – taksācijas gada ieņēmumi no saņemtajām valsts atbalsta un Eiropas Savienības atbalsta summām lauksaimniecībai un lauku attīstībai. **LL**

Sagatavoja LLKC Grāmatvedības un finanšu nodaļas vadītāja **Linda Puriņa**

LAUKU ATTĪSTĪBA

"LEADER iniciatīva - dzīves kvalitātes uzlabošana cilvēkiem laukos"

Ar šādu nosaukumu jau trešo gadu biedrība „Liepājas rajona partnerība” organizē konferenci, kuras mērķis ir atskatīties uz gadā paveikto, ieskatīties un ieklausīties tajā, kādas aktivitātes paredzētas nākamajā gadā un, protams, arī sveikt labākos no labākajiem. Konferencē mērķauditorija ir gan projektu īstenotāji, gan arī potenciālie projektu iesniedzēji. Par konferenci iedzīvotājus informējam, izmantojot masu medijus, sociālos tīklus, kā arī nosūtīt uzaicinājumus elektroniski, līdz ar to jebkurš interesents var piedalīties šajā pasākumā. Konferencē ik gadu piedalās ap 150 dalībnieku no visiem partnerības teritorijā esošajiem astoņiem novadiem un viesi no kaimiņu partnerībām, SIA „Latvijas Lauku konsultāciju un izglītības centrs”, Zemkopības ministrijas, Lauku atbalsta dienesta u.c. Ikgadējā konference sastāv no trīs daļām. Pirmajā atskatāmies uz paveikto kopumā, gan ELFLA, gan EZF pasākumos, uzklusām viesus (šajā gadā mūsu kolēģi no Kurzemes VRG, kuri prezentēja savu labāko projektu TOP 5). Otrajā daļā klausāmies un skatāmies, kas paveikts novados. Prezentācijas tiek veidotas kopā par visiem novadā īstenotajiem projektiem, neskatoties uz to, vai tas ir pašvaldības, biedrības vai uzņēmēju projekts. Trešajā konferencē daļā sveicam nominantus. Prezentācijas no konferences apskatāmas <http://www.lrapartneriba.lv/index.php/publicitate/prezentacijas>

Biedrība „Liepājas rajona partnerība” jau četrus gadus aktīvi strādā pie Vietējās attīstības stratēģijas īstenošanas partnerības darbības teritorijā esošajos novados. Darbs pie stratēģijas īstenošanas ir izaicinājums, tā ir iniciatīva gan pašvaldību, gan biedrību un nodibinājumu, gan uzņēmēju līdzdalībai dzīves kvalitātes uzlabošanā cilvēkiem laukos.

Balvas „Iniciatīva 2012” pasniegšana

Novērtējot pašvaldību, biedrību, nodibinājumu un uzņēmēju ieguldījumu dzīves kvalitātes uzlabošanā, konferences noslēgumā notiek balvas „Iniciatīva 2012” pasniegšana. Balvas par teicamu veikumu dzīves kvalitātes

uzlabošanā cilvēkiem laukos saņem pašvaldības, biedrības, nodibinājumu un uzņēmēju. Balvu veido godaraksts un piemiņas balva. Šogad piemiņas balvu gatavoja pati partnerības padome. Tika izvirzītas šādas nominācijas:

1. Nominācija „Jauniešu iniciatīva” – par labāko jauniešu īstenoto ideju jauniešu piesaistīšanai dzīvei laukos. *Pretendents – jaunieši (privātpersona, personu grupa, biedrība vai nodibinājums), kas, savas iniciatīvas vadīti ir īstenojuši dzīvē tādu ideju, kas tieši vai netieši uzlabo jauniešu nodarbinātību laukos un veicina jauniešu piesaistīšanu dzīvei laukos.*
2012. gada uzvarētājs: Priekules novada Purmsātu pagasta jauniešu neformālā grupa, vadītāja Krista Sandere.
2. Nominācija „Veiksmīgs uzņēmums laukos” – par veiksmīgāko uzņēmumu laukos. *Pretendents – uzņēmums, kas savu darbību veic partnerības teritorijā un ko raksturo uzņēmuma sekmīga attīstība, nodarbinātības uzlabošana laukos, kā arī inovāciju attīstība, vērtības pievienošana lauksaimniecības produkcijai un atpazīstamība. Pretendentam nav ierobežojumu attiecībā uz komercdarbības formu, tas var būt jebkurš saimnieciskās darbības veicējs, kas ir reģistrējis savu komercdarbību vai saimniecisko darbību (t.sk. mājražotājs).*
2012. gada uzvarētājs: z/s „Birzmaļi” (Nīcas novads), Inga un Dainis Skrodi.
3. Nominācija „Aktīvākā biedrība vai nodibinājums” – par aktīvāko biedrību un nodibinājumu partnerības teritorijā. *Pretendents – biedrība vai nodibinājums, ko raksturo aktīva darbība, iedzīvotāju iesaistīšana un kas ar savu darbību sniedz būtisku ieguldījumu teritorijas attīstībā.*
2012. gada uzvarētājs: Biedrība „Serde” (Aizpute), vadītāja Signe Pucena.

4. Nominācija „Labākā iniciatīva tūrisma attīstībai” – par labāko ideju vai projektu tūrisma attīstības veicināšanā partnerības teritorijā. *Pretendents – biedrība vai nodibinājums, uzņēmums vai pašvaldība, kas ar kādu konkrētu darbību (idejas attīstību, projekta īstenošanu vai jauna pakalpojuma izveidi) ir devis būtisku ieguldījumu tūrisma nozares attīstībā.*

2012. gada uzvarētājs: biedrība „Tāšu ezers” (Grobiņas novads), vadītājs Rolands Ekšteins.

5. Nominācija „Gada projekts zivsaimniecībai nozīmīgās teritorijas attīstībai” – par ieguldījumu zivsaimniecībai nozīmīgo teritoriju attīstībā. *Pretendents – biedrība vai nodibinājums, pašvaldība vai uzņēmums, kas sekmīgi īstenojis projektu, kas ir saistīts ar zivsaimniecību un ir devis būtisku ieguldījumu zivsaimniecībai nozīmīgās teritorijas attīstībā.*

2012. gada uzvarētājs: biedrība „Tūrisma klubs „Oga”” (Grobiņas novads), projekts „Kuršu Vikingu apmetnes izveidošana”, vadītājs Raimonds Reinis.

6. Nominācija „Veiksmīgs uzņēmums zivsaimniecībā” – par veiksmīgāko uzņēmumu zivsaimniecības nozarē. *Pretendents – uzņēmums, kas pārstāv zivsaimniecības nozari – piekrastes vai iekšējo ūdeņu zveju, zivju pārstrādi vai akvakultūru. Uzņēmums savu darbību veic partnerības teritorijā un to raksturo uzņēmuma sekmīga attīstība, nodarbinātības uzlabošana, vērtības pievienošana zivju produkcijai un atpazīstamība.*

2012.gada uzvarētājs: SIA „Piejūra” (Nīcas novads), vadītājs Gunārs Kandis.

7. Nominācija „Gada projekts dzīves vides uzlabošanai laukos” – par ieguldījumu dzīves vides uzlabošanā iedzīvotājiem laukos. *Pretendents – biedrība vai nodibinājums, pašvaldība vai uzņēmums, kas sekmīgi īstenojis projektu, kas ir devis būtisku ieguldījumu dzīves vides uzlabošanā cilvēkiem laukos.*

2012. gada uzvarētājs: Priekules novada dome, Virgas pagasta pārvalde, vadītāja Ruta Balode, projekts „Brīvā laika pavadīšanas centra aprīkojuma iegāde”.

Katrā konferencē lielu uzmanību veltām vietējiem mājražotājiem un lauksaimniecības pārtikas produktu pārstrādātājiem. Konferences pārtraukumā atsevišķā zālē notiek vietējo produktu degustācija. Katrs novads iekārto nelielu stendu, kurā izstāda pašu ražotos produktus. Ar katru gadu pieaug šo uzņēmēju aktivitāte, jo šajā pasākumā viņi var parādīt sevi un apskatīties, ko ražo citos novados.

Katra gada beigās izdodam žurnālus par īstenotajiem projektiem. Par ELFLA projektiem šogad izdevām jau trešo izdevumu, kurā atspoguļota informācija par 24 projektiem. Šogad pirmo bukletu – žurnālu izdevām par EZF projektiem, kurā ir informācija par 17 projektiem.

✓ Liepājas rajona partnerība prioritātes 2013. gadam

Kā prioritātes 2013. gadam izvirzīti šādi pasākumi:

- mācību brauciens uz Polijas ZVRG, gan Lauku VRG gan iekšzemē, gan piekrastē (2013. gada maijs);
- esošās stratēģijas īstenošanas ietekmes izvērtējums un nākamā perioda stratēģijas izstrādes uzsākšana (2013. un 2014. gads);
- lauksaimniecības pārtikas produktu ražotāju apmācības ar praktiskām nodarbībām (2013. gada marts – augusts);
- VIP pārtikas groza izveide (2013. gads);
- jauniešu apmācības nometnes sadarbībā ar Skuodas VRG (2013. gada jūnijs – novembris);
- projektu iesniedzēju sporta spēles (2013. gada jūlijs – augusts);
- papildu projektu konkursi (2013. gada februāris – marts). **LL**

Sagatavoja Liepājas rajona partnerības koordinatore **Inita Ate**

SVARĪGĀKIE DATUMI, KURUS LAUKU UZŅĒMĒJS NEDRĪKST AIZMIRST 2013. GADA MARTĀ

Kreditu fonds	Termiņš	Februāris							Marts							Aprīlis
		1	5	8	15	20	25	28	1	5	11	15	20	25	31	1
Lauku attīstības programmas pasākumi	Kreditu fonds (Tūrisma aktivitāšu veicināšanai)															
	Lauku saimniecību modernizācija (kooperatīviem)															
	Tūrisma aktivitāšu veicināšana															
	Infrastruktūra, kas attiecas uz lauksaimniecības un mežsaimniecības attīstību un pielāgošanu															
Grāmatvedība un nodokļi	Meža ekonomiskās vērtības uzlabošana *															
	PVN mēneša deklarācija un maksāšanas termiņš															
	Gada ienākumu deklarācija par 2012. gadu															
	Pievienotās vērtības nodoklis (PVN)															
	Iedzīvotāju ienākuma nodoklis															
	Iedzīvotāju ienākuma nodoklis															
	Deklarācija par ienākumu no kapitāla (par mēnesi) - ja ienākums no kapitāla pieauguma iepriekšējā mēnesī pārsniedzis 500 latu															

* Par projektu pieņemšanas noslēgumu tiks ziņots laikrakstā "Latvijas Vēstnesis"

■ Termiņš, kura laikā var iesniegt pieteikumu, iesniegumu vai atskaiti.

■ Iesniegumu un atskaišu apkopošanas datums vai iesniegšanas beigu datums.

KOPĒJĀ LAUKSAIMNIECĪBAS POLITIKA

Aktualitātes COPA/COGECA darba grupās

Lai sekotu līdzi nozaru aktualitātēm Eiropas Savienības (ES) mērogā un paustu Latvijas viedokli par Kopējās lauksaimniecības politikas (KLP) nākamā plānošanas perioda izstrādātajām regulām, dažādu nozaru eksperti regulāri piedalās COPA/COGECA* un Eiropas Komisijas (EK) rīkotajās darba grupās un semināros Briselē.

☑Bioloģiskā lauksaimniecība

Decembra sākumā Madara Mežvieta pārstāvēja Latviju darba grupā par bioloģisko lauksaimniecību.

Bioloģiskās lauksaimniecības nozarē aktīvākās diskusijas norisinās saistībā ar izmaiņām direktīvā Nr. 834/2007 – *par bioloģisko ražošanu un bioloģisko produktu marķēšanu*. Šis ir vienīgais jautājums sanāksmē, kuru paralēli skatīja gan COPA/COGECA, gan Eiropas Komisijas rīkotajā darba grupā.

2012. gada pēdējā ceturksnī direktīvas pilnveidošanai Eiropas Komisija organizējusi trīs noklausīšanās par

- ES bioloģiskās produkcijas tirgu (iekšējais tirgus un standarti);
- kontroli un tās piemērošanu (ES un trešajās valstīs);
- bioloģiskās produkcijas ārējo tirgu un globālajiem izaicinājumiem;

Pēc noklausīšanas Copa/Cogeca ir apkopojusi nozares būtiskākās problēmas, kuru dēļ tiek grozīta direktīva. Kā vienu no svarīgākajām problēmām gan dalībvalstis, gan Eiropas Komisija minēja pilnīgu un uzticamu datu trūkumu, kā rezultātā ir grūtības iegūt pilnvērtīgu sektora analīzi. Īpašas problēmas rada tieši datu trūkums par bioloģiskās produkcijas tirdzniecības apjomiem, tirgus kapacitāti. Šī problēma vērojama arī Latvijā. Kā vienu no iespējamajiem risinājumiem plāno ieviest obligātu nosacījumu dalībvalstīm apkopot un publicēt noteiktus datus par bioloģisko lauksaimniecību (daļēji tas tiek darīts, bet informācija ir nepilnīga). Paralēli tika runāts par dažādām ar tirgu un izplatīšanu saistītām problēmām – bioloģisko produktu salīdzinoši augsto cenu, nepieciešamību pēc īsajām pārtikas ķēdēm, bioloģiskās produkcijas deficītu (izņēmums – piens; tā piedāvājums ES tirgū šobrīd pārsniedz pieprasījumu). Tika vairākkārt aktualizēts jautājums par to, ka nepieciešams papildu finansējums jaunā logo popularizēšanai.

Pagaidām Copa/Cogeca nav vienota viedokļa par mājputnu labturības prasībām. EGTOP (Expert Group for Technical Advice on Organic Production) ir izstrādājusi vispārējos noteikumus, iekļaujot tajos arī nosacījumus par multi-līmeņu audzēšanu. Noteikts maksimālais dzīvnieku blīvums – 21 kg/m² (vistām). Atsevišķas dalībvalstis uzskata, ka šī brīža Eiropas Komisijas piedāvājums attiecībā uz mājputnu labturības noteikumiem ir pārāk detalizēts, līdz ar to var rasties problēmas ar interpretāciju, noteikumu piemērošanu un kontroli. Šobrīd Copa/Cogeca, veidojot vienotu viedokli, paliks pie tā, ka dzīvnieku blīvums nedrīkst pārsniegt 21 kg/m². Taču par šo tēmu vēl notiks rakstiskas konsultācijas. Šis ir tikai ievads vienota viedokļa veidošanā.

Copa/Cogeca veido vienotu viedokli par bioloģiskās produkcijas audzēšanu siltumnīcās (nosacījumi mēslošanai, kurināšanai u.c.). Diemžēl trūkst informācijas no dalībvalstīm, tāpēc šis jautājums tiek pārcelts uz nākamo darba grupas sanākumi. Notiks atkārtota rakstiska konsultācija.

☑Agrovide

Decembra sākumā Maira Dzelzkalēja un Zanda Krūklīte pārstāvēja Latviju darba grupā par agrovidi.

Diskusijā par pārtikas, biodegradablajiem un plastmasas atkritumiem, ir plāns veidot vienotus kritērijus komposta un digestāta kvalitātei (līdz šim katrā valstī noteikti dažādi kvalitātes rādītāji). Kopumā kritēriju ieviešana tiek atbalstīta, tomēr to nevajadzētu noteikt Eiropas līmenī. Ieguvējas varētu būt tās valstis, kurās nav noteikti nacionālie kvalitātes rādītāji. Atsevišķas valstis ir ieguldīti ievērojami līdzekļi vietējo kritēriju shēmu izstrādāšanai. Līdz ar to nav skaidrs, kā lai salīdzinātu nacionālās shēmas un Eiropas kritērijus. Atsevišķas dalībvalstis iebilst pret vienotiem kritērijiem atšķirīgās augsnes dēļ, kas var radīt problēmas ar augsnes kvalitāti nākotnē. Lielāka uzmanība ir jāpievērš dažādiem bīstamiem ķīmiskiem elementiem kompostā,

piemēram, smagajiem metāliem, cinkam, kadmijam, kā arī medikamentiem, hormoniem un citām vielām.

Diskusijā par ilgtspējīgu ražošanu un patēriņu Komisijai pieprasīts brīfings par ilgtspējīgu pārtikas apriti, svarīgāko tās aspektu – pārtikas atkritumiem. Kopumā jāvērtē visa pārtikas ķēde, identificējot vājos punktus un iesakot risinājumus.

Pārtikas zudumi (atkritumi) pārtikas ķēdē ir būtisks aspekts visās valstīs gan no ekonomiskā, gan no pieaugošās apdzīvotības viedokļa. Pārtikas zudumi 2010. gadā novērtēti 89 milj. t apmērā, un līdz 2020. gadam ir mērķis tos uz pusi samazināt. Parlaments izdevis rezolūciju, atzīmējot nepieciešamību zudumus vērtēt sektoriālā griezumā. Šajā gadījumā arī nepieciešama precīza definīcija pārtikas atkritumiem, lai tos nejauktu ar pārtiku, ko var vēl izmantot dzīvnieku ēdināšanā. Dalībvalstis aktīvi meklē ilgtspējīgus risinājumus un tirgus līdzsvaru, kas derētu gan ražotājiem, gan pārstrādātājiem. Dažkārt rodas situācija, ka ražas netiek novāktas, un augsekas veicināšanai tās nevajadzētu uzskaitīt kā pārtikas zudumus, izņemot reizes, kad ražas novākšana var radīt zaudējumus.

Sanāksmē tika diskutēts par būtiskākajiem atzinumiem no pēdējām agrovides konferencēm, kā svarīgāko minot to, ka daudz jādara ūdeņu aizsardzībā. Ūdens ir būtisks aspekts visā Eiropā, īpaši dienvidos, kur tā trūkst. Tādēļ 17. decembrī ir pieņemts lēmums par *Blueprint* (tā ir stratēģija Eiropas ūdens resursu aizsardzībai, lai nodrošinātu kvalitatīvu ūdens pieejamību cilvēku, ekonomiskajām un vides vajadzībām). Ja padome apstiprinās lēmumu, spēkā stāsies jauni uzdevumi un prasības.

Dalībvalstis pārlicinoši atbalsta šī projekta nepieciešamību. Veiksmīgai projekta īstenošanai tiks noteikti vairāki ierobežojumi, daži no tiem būs pesticīdu un minerālmēsli lietošanā. Saistībā ar ražošanas ekstensifikāciju un vienlaicīgi ar pieaugošo planētas iedzīvotāju skaitu un ekonomisko krīzi vēl nav īsti skaidrs, kā visu projektu plānot un apvienot. Ir tikai noprotams, ka ūdens resursi nebūs bezmaksas un to cena nākotnē var būtiski pieaugt. Ūdens cenu veido paši ūdens resursi un infrastruktūra. Cietīs tie reģioni, kuri nav neatkarīgi no šī resursa. Attiecībā uz lauksaimniecību DG ENV atbalstāmajos pasākumos vēlas iekļaut apūdeņošanas iespējas tikai gadījumos, ja tiek ievēroti taupīšanas priekšnoteikumi.

☑Politikas koordinācijas komitejas sanāksmē – POCC

Sabīne Puķe 10. janvārī Briselē pārstāvēja Latvijas lauksaimniekus COPA/COGECA Politikas koordinācijas komitejas sanāksmē.

2013. gada 1. janvārī sākās Īrijas prezidentūras laiks un tās pārstāvis iepazīstināja lauksaimniekus ar Īrijas prezidentūras prioritātēm.

Kā prioritāro savas prezidentūras jautājumu Īrija uzsver tiešmaksājumu izlīdzināšanu, kas ir arī politiskās dabas jautājums un svarīgs lielai daļai dalībvalstu. Otrā prioritāte ir ES Lauksaimniecības un zivsaimniecības padomes pozīcijas definēšana tuvāko pāris mēnešu laikā.

Īrijas prezidentūrai ir liela vēlme panākt vienošanos par Kopējās lauksaimniecības politikas (KLP) reformu līdz prezidentūras beigām. Lai gan nospraustais mērķis ir diezgan ambiciozs, tomēr tas ir arī ļoti nepieciešams. Pieņemums, ka būs vienošanās par daudzgadu budžetu un KLP grozījumiem līdz pagājušā gada beigām, nav piepildījies. Īrijas prezidentūra joprojām strādā pēc scenārija, ka vienošanos par budžetu panāks februāra sākumā plānotajā Eiropadomē. Pašreizējā situācija ar daudzgadu budžetu ir kritiska – ja nebūs vienošanās februārī, aizkavēsies arī balsojums Eiropas Parlamentā. Ja budžeta jautājums tiks atlikts uz nākamā Eiropadomi 14.–15. martā, Eiropas Parlamentam nebūs viegli lemt, un tas nozīmē, ka jautājumu neizdosies noslēgt Īrijas prezidentūras laikā. Sanāksmes dalībnieki uzsver: jo ilgāk kavēsies ar lēmuma pieņemšanu, jo grūtāk to būs izdarīt vēlāk.

Plašāk ar COPA/COGECA darba grupu ekspertu aktivitātēm iespējams iepazīties Valsts Lauku tīkla mājaslapā http://www.laukutikls.lv/copa_cogeca.

Dalība pasākumos organizēta VLT aktivitātes "Nozaru ekspertu ziņojumi" ietvaros. **LL**

Sagatavots LLKC ES Lauksaimniecības un lauku attīstības lietu birojā

* *Uzziņai. COPA ir Eiropas līmeņa profesionālo lauksaimnieku organizāciju komiteja, kas pārstāv lauksaimniekus ES un starptautiskās institūcijās. Tā ir dibināta 1958. gadā. COGECA ir Eiropas līmeņa lauksaimniecības kooperācijas komiteja, kas pārstāv kooperatīvu intereses ES un starptautiskās institūcijās. Tā ir dibināta 1959. gadā. Kopš 1962. gada COPA un COGECA apvienoja birojus un kopīgi pārstāv Eiropas lauksaimnieku un kooperatīvu intereses.*

AUGKOPIĀ

Pirmie pavasara darbi kokaugu dārzā

Ieteikumi katram saimniekam, kam ir savs dārzs, savi augļu koki un krūmi, kā arī dekoratīvie kociņi un krūmiņi, nemaz nerunājot par teritorijā augošajiem lielajiem Latvijā tradicionālajiem kokiem – liepām, bērziem, kļavām, eglēm un, ja paveicies, ozoliem vai pat alejām.

Lielākajai daļai saimnieku trūkst zināšanu koku un krūmu vainagu veidošanā. To var redzēt ļoti daudzās vietās – kā piemējas dārzos un ražojošos augļudārzos, tā pilsētu apstādījumos, jo ne vienmēr izdodas paveikt visus nepieciešamos darbus. Parasti saimnieks ir vai arī uzskata, ka ir visu spēcīgs, zinošs un varošs, bet, pirms ņemt rokās zāģi, ir jāpadomā, vai saprot, ko grib darīt, un, ja nē – tad labāk meklēt speciālista palīdzību. Kādreiz mēs paši arī remontējām mašīnas un darījām daudz ko citu, bet, piemēram, zobus joprojām paši sev neplombējam. Ir cilvēki, kas dārzā darbojas ar apdomu un vajadzības gadījumā lūdz speciālistu – dārznieku, ainavu arhitektu, arboristu – padomu, bet ir arī tādi, kas paši sevi uzskata par pietiekami gudriem. Nenoliedzami, daudzi tādi arī ir – viņi savā prātā jau gadiem ilgi ir izsapņojuši, kādu gribētu savu apkārtni un to arī paši veido, cik nu tam ir laika un spēka. Audzējot produkciju savām vajadzībām (ar to domājot ne tikai vairākus simtus kilogramus ābolu, bet uzvaru liekot uz vizuālo ainavisko skatījumu), cilvēkam jādomā savādāk, nekā strādājot pēc modernajām augļu koku veidošanas metodēm – par galveno uzskatot lielāku ražas ieguvu. Nepieciešams domāt arī par apkārtni, kurā cilvēks dzīvo ikdienā, jo ainava kārtīgam saimniekam ir daļa no dvēseles. Te nepārprotami saduras vairākas lietas – klasiskais priekšstats par mājas apkārtnē esošo apstādījumu kopumu, kam ir ne tikai liela estētiska vērtība, bet kas saistās arī ar kaut ko dziļi personisku. Neviens vien koks latvieša sētā ir stādīts par godu kādam notikumam vai, piemēram, to ir stādījis kāds tuvs un mīļš cilvēks. Nereti ir nācies redzēt, ka, lauku sētā mainoties saimniekiem, notiek lieli pārkārtošanas darbi arī apkārtējā ainavā. Daži koki tiek nozāģēti un to vietā sastādīt jauni. Jo, kā saka, daba necieš tukšu vietu. Ir grūti nodalīt šīs sentimentālās vērtības un pieņemt atbilstošu lēmumu, jo īpaši, ja tas saistās ar tādu ilgtermiņa pasākumu kā koku stādīšana.

Atsevišķa tēma ir cilvēka domāšana un auga fizioloģija. Koku var apgriezt jebkurā laikā, bet ir jādomā par to, cik daudz to drīkst darīt, lai, nenodarot kokam pāri, panāktu sev vēlamu efektu. Tāpēc visvairāk ar koku veidošanu jānodarbojas pavasarī, pirms tajos sāk aktīvi cirkulēt sulas un plaukt pumpuri. Taču arī te ir daudz jādomā līdzī, jo, piemēram, agrā pavasarī apgriezts bērzs vai kļava sulos un koks tiks novājināts, tas bojā varbūt arī neaizies, bet tiks sakropļots un vēlāk slimos.

Tāpat saduras Indrānu tēva nostāja attiecībā uz to dārza daļu, kas silda dvēseli, ar to, kas pilda maku. Te būtu īsti vietā pieminēt Latvijas divus dižākos augļkopības

meistarus Jāni Kārklīņu un Māru Skrīveli, kas dažādos variantos pasaka pamatdomu – DĀRZNIEK, ZINI, KO DARI, NEAUDZĒ MALKU! Latvieša dabā ir ievērot to, lai pie mājas ir pāris savu ābeļu, kas būtu gan skaisti koki, gan dotu arī daudz maz labu ražu, tāpēc sniegšu nelielu ieskatu dārza sakopšanas filozofijā, kas nav tendēta uz lielražošanā ierastajiem augļu koku veidošanas principiem.

1. Nekādas žēlastības pret bojātiem un nepareizi augošiem, traucējošiem zariem. Jāizgriež arī slimie, novecojušie, atlūzušie zari, jāpanāk, lai tie nekrustotos cits pāri citam. Lai dārzā neizplatītos infekcijas, nogrieztie slimie zari ir jāsadzina.
2. Kokus vajag kopt tā, lai nebūtu daudz jālieto zāģis, tātad tie savlaicīgi jāatbrīvo no liekajiem zariem, tos izgriežot ar grieznēm vai nazi vai arī nolaužot.
3. Ja nevari atbildēt, kāpēc to zaru (koku) gribi nozāģēt, tad to nedari.
4. Jāvar iztēloties, kāda tā vieta, tas koks izskatīsies pēc zāģējuma veikšanas un nozāģēto daļu aizvākšanas. Vai tā būs labi?
5. Jāparedz, kā tā vieta vai koka vainags izskatīsies pēc gada, pēc 5 gadiem utt., jo daba necieš tukšu vietu.

☑Vēl daži principi

Izgaismojums. Tam ir jābūt pietiekamam un vienmērīgam visā vainaga apjomā. Ja pat nezina, kādas formas vainagus varētu veidot, ieteicams iedomāties centrālo asi, ap kuru veidot uz visām pusēm pēc iespējas proporcionālu vainagu.

Zaru izgriešana. Katra zara izgriešana ir jāveic iespējami tehnoloģiski pareizi, – gan pareizi izvēloties atstājamās, gan secīgi izņemot izgriežamos zarus no vainaga, ieskaitot zaru atslogošanu, zara izzāģēšanu pakāpeniski, lai nebojātu palikušo koka daļas mizu un atstājamās zarus, izvērtējot situācijas, kad zars būtu izvācams no vainaga arī pa daļām.

Brūču apstrāde. Ir pieņemts, ka, nozāgējot kokam zarus, brūces ir jāapstrādā līdzīgi kā cilvēkam pēc ievainojuma. Bet kā ir īstenībā? Daudz ir runāts par to, cik svarīgi ir apstrādāt svaigi veiktos zāgējumus iespējami drīzāk pēc zāgējuma veikšanas, nevis, kā nereti ir nācies redzēt – vienu dienu apgriezti kokiem zarus, pēc nedēļas tos apstrādāt ar atbilstošu ziedi. Pie tam minēts gan brūču kopšanas līdzeklis „Lerāns”, gan dažādi citi līdzekļi, ieskaitot aerosolus, dažādas eļļas krāsas bez šķīdinātājiem, kā arī klasiskā potziede, kas ir domāta citiem mērķiem, nevis nozāgētu zaru vietu apstrādei.

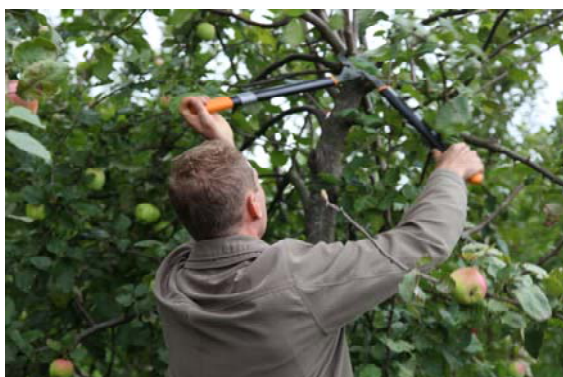
Lai noteiktu labākos brūču kopšanas maisījumus, ir veikti izmēģinājumi, bet izrādījās, ka kontrolei izvēlētās, ne ar ko neapstrādātās brūces aprēto vislabāk. Secinājums – visi brūču apkopšanas līdzekļi veido tām pāri plānu, gaisu necauraidīgu plēvīti, kas gan neļauj brūcē iekļūt trapes sēnītēm, bet aizkavē tās aprētošanos. Ļoti bieži pirms griezumata vietas apstrādes ar ārstniecisko līdzekli trapes sēnītes ir jau nokļuvušas svaigajā brūcē.

Nozāgējot zarus atbilstošā laikā un darot to pareizi, brūces labāk ne ar ko neapstrādāt un ļaut kokam pašam tās sadziedēt.

☑ Vainaga veidošanas laiks

- Vainaga veidošana ziemā vai agri pavasarī veicina augšanu. Šajā laikā vainagi jāveido novecojušiem kokiem bez pieauguma, lai veicinātu jauno vasu veidošanos. Jāatjauno novecojušie klājzari – 1–5 gadi veci zari, uz kuriem veidojas ziedpumpuri un augļzarņi. Spēcīgi augoši koki agri pavasarī jāapgriez pēc iespējas mazāk, sevišķi izvairoties no jebkuras zaru īsināšanas.
- Veidošana vēl pavasarī vai vasarā samazina koka augšanu, tāpēc šajā laikā var veidot jaunus un pārāk spēcīgi augošus kokus, kā arī samazināt to augstumu. Šajā laikā ne pārāk veciem kokiem galotnē ir izveidojušās „cepures”, ko vieglāk likvidēt, aizvācot liekos zarus.

Ar zaru izgriešanu nevajadzētu steigties – mīnus grādi pavasarī var sagādāt papildu problēmas, jo koki nespēj sadziedēt brūces. Zaru izgriešanu varētu sākt vecākiem kokiem, lai panāktu to spēcīgāku augšanu. Jo agrāk pavasarī tiek griezti zari, jo spēcīgāk koks aug veģetācijas periodā. Vainaga veidošanu pavasarī vajadzētu pabeigt, pirms izplaukst lapiņas. Tad kādu laiku ir jāļauj kokam netraucēti augt.

Izgriezt zarus un veidot vainagu, izņemot liekos zarus, var visu vasaru. Vasarā tādā veidā arī izgaismo vainagu, lai iegūtu krāsainākus un veselākus augļus. Izgriežot kādu lielāku zaru vasarā, tā vietā veidosies ūdenszari, kas atkal būs jāizgriež, ko vēlams darīt vasarā. Griež nolikušos un nolauztos zarus.

Pēc ļoti aukstām ziemām pret salu jutīgākiem kokaugiem bieži vien novēro sala radītus bojājumus. Taču, ar zaru griešanu nevajag steigties, bet labāk pagaidīt, kad sāks plaukt lapas. Tad varēs redzēt nosalušos zarus un tos izgriezt.

Augļu kokiem ir nepieciešamas ne tikai no augšnes uzņemtās minerālvielas un ūdens tiem ir vajadzīgi arī ogļhidrāti, kurus fotosintēzes procesā saražo lapas. Jo veselīgākas lapas, jo vairāk ogļhidrātu tiek saražots. Visvairāk spēcīgu lapu ir uz jaunajiem dzinumiem, kuri ir izveidojušies vainagu veidošanas rezultātā. Spēcīgas lapas kokiem ir sevišķi vajadzīgas ražas gadā, kad ar ogļhidrātiem jānodrošina ne tikai augļi, bet arī ziedpumpuru ieriešanās nākamā gada ražai. Tā notiek tieši jūlijā, augustā, kad briest arī šī gada raža.

Daudzos dārzos ir nācies redzēt, ka saimnieki izgriež vai izzāgē apakšējos zarus, kas traucē citus dārza darbus vai arī pārvietošanos pa dārzu, tādējādi izveidojot palmveidīgus kokus, no kuriem grūti novākt ražu un arī izgriezt zarus, lai nodrošinātu gaismas nokļūšanu vainaga vidū. Šādā gadījumā būtu labāk nozāgēt galotni, lai gaisma piekļūtu apakšējiem zariem. To vislabāk darīt vēl pavasarī vai ap Jāņiem. Gan galotni, gan resnākus zarus izgriežot, atstāj celmiņu. Jo lielāks zars, jo atstāj lielāku celmiņu. Ja pēc griešanas izveidojas tā saucamie ūdenszari, tie jāizlauž tajā pat gadā.

Taču arī šai pieejai ir pretējs viedoklis – nereti ir nācies redzēt šādi nogalotņotus kokus, sevišķi pilsetās, ielu malās, veselās alejās. To var uzskatīt par barbarismu, ko var salīdzināt ar skalpa noņemšanu cilvēkam.

Ja zaru vietās veidojas lielas brūces, trapes sēnes pa tām strauji nonāk līdz koka serdei. Ļoti retos gadījumos galotņošana ir labākais risinājums. Taču, ja augļu koki ir veci un neražojoši, tas ir viens no risinājumiem, kā vēl „piespiest” koku dažus gadus dot ražu nevis tikai dārzā aizņemt vietu. Arī šajā gadījumā ir jāapdomā, pēc kā šis koks izskatīsies ainavā.

Izzāgēšanu vislabāk veikt gar zaru valnīti, kas ārēji izskatās kā krunkains mizas audu veidojums zaru žāklē, kas liecina, ka zars un stumbrs vai divi zari ir saauguši kopā. Lai to paveiktu, ir jāapgūst praksē precīza un kvalitatīva zaru izgriešanas tehnika. Apskatot un novērtējot valnīti, var novērtēt koka izturību pret lūšanu no ražas smaguma.

Reizēm zari ir jāizgriež atstājot celmiņu – stumbeni jeb, kā vecie dārznieki saka, – „drēbju pakaramo”.

Diemžēl daudzi, kas nav apguvuši zaru izgriešanas māku, veido dārzā šādus „pakaramos”.

Zaru celmiņu atstāj:

- veicot zaru izgriešanu vietās, kur kvalitatīvi to nav iespējams veikt;
- ierobežojot koka augstumu, nozāgējot resnu vadzaru;
- vainaga veidošanu veicot rudenī vai ziemā;
- izgriežot lielākus zarus uz vadzara;
- atjaunojot klājzarus;
- ķiršiem – vienmēr, arī izgriežot mazus zariņus, lai samazinātu brūču sveķošanu.

Celmiņam jābūt apmēram 3–5 reizes garākam par izgriežamā zara diametru. Tā gals pret horizontālo plakni ir jānogriež slīpi, lai ūdens notecētu zemē. Celmiņu nekādā gadījumā neapziež ar brūču apstrādes līdzekli, jo tiem ir pēc iespējas ātri jāiežūst, lai tie mazāk tiktu bojāti.

Vainagu veidošana ražojošā dārzā

Ideālā variantā ik gadu vairākas reizes (vienu no tām – pavasarī, pirms kokiem plaukst pumpuri) – dārzniekam vajadzētu pārstaigāt dārzu ar šķērēm un zāgīti. Daudz labāk ir savlaicīgi paredzēt un izgriezt visu lieko, kas var traucēt, vēlāk tik un tā nāktos to izzāgēt un brūces būtu lielākas.

Veidojot vainagu, ir jābūt vīzijai, kā koks izskatīsies pēc gadiem. Nepieciešams konsekventi pieturēties pie sākotnēji iecerētās vainaga formas – tai ir jābūt vairāk vai mazāk piramidālai. Augļu kokus, audzējot lielražošanas vajadzībām, kā arī biežāk pie mājām, veido plakaniskus, tādējādi iegūstot vairāk vietas jeb lielāku koku biežību.

Atjaunojošā apgriešana

Lai no veca, sabiezināta zaru mudžekļa izveidotu atkal labi ražojošu augļu koku, jāveic vainaga atjaunojošā griešana. Nevajadzētu apgriešanu veikt vienā reizē, bet gan pakāpeniski – divās trijās sezonās.

Ja vienā gadā izgriež pārāk daudz zaru, vainagā pastiprināti attīstās sasteigtie dzinumi (ūdenszari), tāpēc ir ļoti spēcīgs veģetatīvais pieaugums. Bieži vien no snaudošā pumpura tie izplaukst veselīgiem pušķiem un līdz rudenim var izaugt pat metru gari. Pastiprināta augšana turpinās

vēl arī nākamajā sezonā, tad pamazām koks norimst un beidzot atkal atsāk normāli ražot. Pārlietu apgrieztam kokam parasti samazinās ziemcietība. Stipri samazinātā lapu virsma nenodrošina saknes ar vajadzīgo organisko vielu daudzumu, tādēļ to augšana apstājas, lielās zaru brūces vāji dzīst, koks atpaliek attīstībā, neuzkrāj nepieciešamās barības rezerves. Var gadīties, ka nākamajā gadā tas nevis ataug, bet sāk nikuļot, līdz pamazām aiziet bojā. Lai tā nenotiktu, pirmajā gadā jāizgriež nevajadzīgie pirmās pakāpes skeletzari (parasti 1 – 3), nākamajā – sīkākie otrās pakāpes un tālāko pakāpju zari. Šādi rīkojoties, zaru brūces labi sadzīst, lapu virsma samazinās pakāpeniski. Lai saīsinātu pārāk garus pirmās pakāpes skeletzarus, tos nogriež līdz augšup augošam otrās pakāpes sānzaram. Pēc vainaga pazemināšanas un skeletzaru saīsināšanas labi apgaismotā vainaga centrā veidosies jauni augļzari.

Augļu kokam novecojot, veģetatīvais pieaugums samazinās, koks sāk ražot periodiski. Ja vainaga retināšana, augļzaru atjaunošana vairs nelīdz (pērnās sezonas zaru pieaugumiem jābūt vismaz 15 cm gariem), izmanto atjaunojošo apgriešanu.

Veicot atjaunojošo apgriešanu, jāievēro savstarpējais skeletzaru pakārtojums un arī izvietojums, lai ataugušajiem dzinumiem veidotos labi izgaismota augšanas telpa.

No ūdenszariem atjaunots augļu koks ilgāku laiku ražo labi. Līdzko tam pamazām sāk zust dzīvotspēja un atjaunojošā apgriešana vairs nenodrošina pietiekamu dzinumu pieaugumu no ūdenszariem, kuri sāk veidoties tuvāk skeletzaru pamatdaļai, vainags ir jāatjauno.

Ja augļu koki neražo vai raža ir niecīga, jāatzīst, ka ir saaudzēta malka. Tad ir jāizgriež vainagus pārlietu sabiezinošie zari, ko nevajadzētu baidīties darīt (ja kļūdsieties – daba tukšumu nemil, tā kļūdas palabos). Savlaicīgi retinot vainagu, saimnieks iegūst lielus, skaistus augļus. Darbojoties dārzā, jāpanāk, lai koki ražotu regulāri. Prasmīgi saimnieki regulāri izgriež zarus, un to darīt var ne tikai pavasarī, bet arī veģetācijas periodā. Mazdārziņu īpašniekiem nevajadzētu baidīties ņemt rokās zāģi un augstos vainagus tieši no augšas „sēdināt” uz leju. Nevar pieļaut situāciju, ka, lai novāktu ražu, saimnieks bezspēcīgi gaida, kad tā nokritis zemē. Jāpanāk, lai šādu koku vainags izgaismotos apakšpusē. Uz sēkludziem audzētiem kokiem vispirms noņem galotni, pēc tam – liekos augšējos zarus.

Vainaga veidošana arvien jāsāk no koka galotnes, ko apzāgē (pazemina) vispirms. Biežāk pieļautā kļūda ir tāda, ka sākumā izgriež zarus no lejasdaļas, kur vieglāk piekļūt. Vainaga augšējā daļa paliek neveidota, un apakšējā, izretinātā daļa, vienalga, ir ēnā. Pēc zaru izgriešanas augļu kokam ir jāsaņem labā piramidveida forma – lejasdaļā vainagam jābūt

platākam (zariem garākiem), bet virzienā uz galotni tam ir jāsašaurinās. Ja kokam nav izteiktas galotnes, var veidot arī kausveida vai lietussarga formas vainagu. Galvenais nosacījums – lai visi zari būtu pietiekami apsauloti, jo tad izaugs pilnvērtīgi augļi.

Kļūdaini uzskata, ka īstais laiks vainagu veidošanai ir tikai pavasarī (marta otrajā pusē, līdz pumpuru briešanai). Taču, ja vajag ierobežot augšanu (ābelēm tas varētu būt īpaši nepieciešams, sākot ar otro veidošanas gadu, bet bumbierēm un ķiršiem – jau pirmajā gadā), labāk zarus griezt vasarā – pēc noziedēšanas, līdz augusta sākumam. Saldo ķiršu galotnes var īsināt arī ar visu ražu, tā vienlaikus pieklūstot ogām.

Griešana vasarā kavē koku augšanu, turpretī griešana pavasarī veicina snaudošo pumpuru plaukšanu, straujāku dzinumumu atjaunošanos. Lielus un resnus zarus labāk izgriezt pavasarī, jo kokam nepieciešams samērā ilgs laiks brūču sadziedēšanai, savukārt ūdenszarus griež vasarā.

Lieliem, veselīgiem kokiem, kas potēti uz sēklaudžu potcelmiem, pilnīgi pietiek ar 5–7 skeletzariem. Audzējot intensīvākās tehnoloģijās, ābelēm un bumbierēm visbiežāk tiek veidots ieapaļi piramīdveida vainags, kuram koku rindu virzienā pretējās pusēs atstāj tikai divus skeletzarus. Visus liekos zarus izvāc ārā un izmanto zaru leņķu paplatināšanas iespējas ar kņāgiem, iekarīnot zarus smagumus vai piesienot zarus vēlamajā veidā. Augļu koku augšanu var regulēt, zarus noliecot. Vasaras sākumā jaunus, taisnus zarus var izliekt, izmantojot kādu smagumu vai piesienot tos gandrīz horizontālā stāvoklī. Liekšana palēnina augšanu un pasteidzina ražas nogatavošanos.

Ābeles, kurām ir tieksme ražot periodiski, visvairāk ir jāapgriež pavasarī, kad gaidāma laba raža. Līdz ar to tiks līdzsvarota koka augšana un kvalitatīvas ražas apjoms un samazināts ražības periodiskums. Ābeles apgriežot neražas gada pavasarī, tiks veicināta jaunu dzinumumu veidošanās un nepieciešamība veikt daudz papilddarbu zaru izgriešanai – retināšanai.

Ražas gadā, neapgriežot un nepareizinot vainagu, augļu

būs daudz, bet sīkāki, daudz darba prasīs augļu retināšana. Koks savu spēku veltīs ražas veidošanai, un jauno dzinumumu būs maz, lapas nespēs nodrošināt pietiekamu daudzumu ogļhidrātu saražošanu. Koks vairāk cietīs ziemas salos.

Tāpat ražas gadā ir jāveic zaru veidošana vasarā, kad labāk redzamas zaru (lapu) sabiezējumu vietas un bojātie, nokaltušie zari. Jūlijā, pirms jaunie zari ir paspējuši pārkoksnēties, daļa no tiem ir jāizlauž. Tas veicinās arī augļu labāku izgaismošanos un labāku krāsošanos.

Bumbierēm zari aug labāk par ābelēm. Lai iegūtu spēcīgus ziedpumpurus un kvalitatīvus augļus, tām ir nepieciešams vairāk gaismas nekā ābelēm.

Vairumam plūmju šķirņu visvieglāk ir izveidot piramīdveida vainagu, jo plūmēm ir spēcīgi attīstīts vadzars. Taču tas ir visvairāk pakļauts saules apdegumiem. Ļoti bieži plūmēm vadzaru izņem ārā, atstājot celmiņu un veidojot kausveida vainagu.

Kausveida vainagu veido arī smiltsērķšķiem.

Ražojošiem ķiršiem zari ar laiku nolīkst, tādēļ vainags ir spēcīgi jāgriež un jāatjauno, lai regulāri veidotos jauns pieaugums.

Apgriežot ķiršu zarus, vēlams atstāt celmiņu, lai mazinātu sveķošanās (īpaši saldajiem ķiršiem).

☑ Stumbra kaļķošana

Maldīgs ir tradicionālais priekšstats, ka pavasarī dārzā sākas ar ābeliņu kaļķošana. Tas ir par vēlu! Tāda kaļķošana ir tikai skaistuma pēc. Siltajā marta saulē koku virszemes daļa pamostas, bet saknes vēl ir iesalušas ledū un nespēj uzņemt ūdeni no augsnes. Stumbra apdegšana iespējama tad, kad ir sniegs un spilgta saule. Pret apdegšanu koku stumbri jākaļķo novembrī, ja nepieciešams, – februārī vai martā kaļķojums jāatjauno. Stumbrs cieš arī no krasām temperatūras svārstībām, kad naktī ir auksts, bet pa dienu saulē tas sasilst. Jau puskusušais sniegs papildus atstaro gaismu, un koks cieš. Mīnus grādu temperatūras kontrastainā mijiedarbība ar saulainiem apstākļiem augļu kokiem var izraisīt nopietnus mizas bojājumus. Kokiem pa dienu saules pusē miza sasilst, šūnsula kļūst šķidra, bet aukstajās naktīs tajā strauji veidojas ledus kristāli, kas spēj saplēst šūnas. Temperatūras svārstību ietekmē miza plaisā un tiek bojāti stumbri. Bojājumu vietās var iemesties trupe, kas var novest pat līdz koka pakāpeniskai bojāejai, jo tiek traucēta lapu apgāde ar barības vielām to intensīvajā augšanas periodā – pavasarī.

Maldīgs ir uzskats, ka kaļķošana pasargā kokus no kaitēkļiem un patogēniem, kaut gan tiem, kas ziemo mizas spraugās, pavasarī izkļūst no uzklātā kaļķa slāņa ir grūtāk. Ar kaļķiem kokus apstrādā tad, kad briest pumpuri. Kaļķošana stipri samazina sū-

nu un ķerpu augšanu uz stumbra, kas nav mazsvarīgi ar vizuālu apsvērumu dēļ, bet par to nodarīto kaitējumu kokiem ir diametrāli pretēji viedokļi.

Balsinot koka stumbru, panāk arī to, ka koks lēnāk un mazāk iesilst, mazliet vēlāk plaukst un zied, kam ir zināma nozīme pavasara salnu gadījumā, kā arī labākas apputeksnēšanās nodrošināšanai.

☑ Mēslošana un augu aizsardzība

Attiecībā uz mēslošanu un augu aizsardzības līdzekļu lietošanu ir iespējami dažādi varianti, un katrs no tiem ir jāizvērtē atkarībā no attiecīgās situācijas, klimatiskajiem apstākļiem, augsnes īpašībām, kā arī auga sugas un pat šķirnes, ražas apjoma, audzēšanas tehnoloģijas.

Atsevišķi jāizdala darbs, kas veicams rudenī, bet parasti tam pietrūkst laika. Ja no kokiem vēl nav novākti puvušie augļi, tie ar steigu jālikvidē. Ja tādu ir daudz, tad jānogriež viss zars, jo tas ir infekcijas perēklis. Ja zem kokiem nav novāktas pērnās lapas, tad līdz ar sniega nokušanu tās nogrābj, liek kompostā vai sadedzina. Apdobes var nomiglot ar karbamīdu, lai lapas ātrāk sadalītos. Pērno lapu

aizvākšana mazinās arī ābeļu kraupja izplatību.

Slimību apkarošanai lieto vara preparātus ar Bordo šķīdumu un citus augu aizsardzības līdzekļus.

Pavasārī nereti ir redzamas sala radītās plaisas un dzīvnieku nodarītie mizas bojājumi. Tie nekavējoties jāapstrādā ar brūču ziedi un jānotin ar gaisu caurlaidīgām saitēm. Plaisas koka mizā jāapstrādā līdz laikam, kad gaisa temperatūra sasniedz 10 °C, jo tad sāk lidot vēža sporas jeb hifas, kas iemitinās un vairojas tajās vietās, kur ievainota koka miza.

Kokauga stāda nepieciešamība pēc barības vielām pieaug tikai ražas veidošanās laikā, un tad ābeles mēslo ik gadu. Noteikti jāatceras, ka slāpekli kokiem ir nepieciešams agrā pavasarī, bet, sākot no jūlija, tas veicinās tikai dzinumus augšanu, nevis nobriešanu, kas negatīvi ietekmēs koka salcietību.

Pirmajos gados kociņus mēslo tikai ar slāpekli, rēķinot 20 g slāpekļa tīrvielas uz kociņa vecuma katru gadu. Slāpekļa mēslojuma daudzumam jābūt tādā, lai tas nodrošinātu jauniem kokiem 50 cm, bet ražojošiem kokiem – 20 cm garus pieaugumus.

Slāpekļa minerālmēslus nitrātu formā izkaisa uz apdabēm agri pavasarī pumpuru plaukšanas laikā, lai, iestājoties ziedēšanai, tas būtu nokļuvis līdz saknēm.

☑ Koku mēslošana, kad tie ir gatavi dot ražu

Augļu kokus ražojošā vecumā mēslo ik gadus. Pavasarī, kad koki aug, tos mēslo ar komplekso (pamatā slāpekli saturošu) mēslojumu. Dabiskā organiskā mēslojuma devas kokam ir vairāki spaiņi atkarībā no tā veida (komposts, kāds cits organiskais mēslojums vai kompleksais minerālais mēslojums). To var sekli iestrādāt apdabē. Koki spēj izmantot mēslojumu vislabāk tad, ja tiem sakņu

rajonā ar dzelzs stieni (piemēram, lauzni) izveido vairākus caurumus, kuros ielej 1:1 ar ūdeni atšķaidītu vircu vai ieber minerālā mēslojuma granulas.

☑ Apdobes

Apdobes ir mehanizēti neapstrādājama zemes josla zem koka vainaga, kur atrodas galvenā sakņu masa. Senāk uzskatīja, ka tām ik gadu vairākas reizes ir jābūt sekli uzraktām. Tagad vispopulārākais variants ir tajās lietot mulču, izmantojot šķeldas vai koku mizas, ko noklāj vismaz 5 cm biezumā.

Vairāk nekā 5 gadus veci koki ar savu vainagu paši sāk noēnot apdobes, tādējādi samazinot nezāļu augšanu. Nezāles, protams, ir jāuzskata par konkurentiem kokam barības vielu un mitruma uzņemšanā. Tas ir īpaši būtiski augšanas sezonā laikā līdz rudenī. Nezāles ir savlaicīgi jāierobežo, nepieļaujot sēklu izveidošanos. Turpretī rudenī uz nezālēm ir jāskatās pozitīvi, jo viņās saglabājas barības vielas un ziemas periodā kailsala apstākļos labāk pasargā koka saknes.

☑ Augļu koku apzāģēšana

Ābeļu un bumbieru ikgadējās apzāģēšanas laiks ir agrs pavasarī, kad pumpuri vēl nav sākuši plaukt. Apzāģējot kokus, jācenšas uzturēt koka lapotni brīvu un audzēt kokā labus un stiprus zarus, tādējādi pagarinot tā mūžu un uzlabojot augļu kvalitāti. Apzāģēšanu sāk no sausajiem, ielūzušajiem un citādi iebojātiem zariem. Pēc tam apzāģē virzienā uz lapotnes iekšpusi augošos zarus, kā arī zarus, kas aug stāvā leņķī pret stumbru, lai novērstu ielūšanu. Ķiršus un plūmes apzāģē mazāk, galvenokārt izgriežot tikai sausos un bojātos zarus. Labākais koku apzāģēšanas laiks ir augusts vai agrs pavasaris.

☑ Pārpotēšana

Nereti ir vēlme augošā kokā iepotēt citu šķirni. Iemesli var būt vairāki, piemēram, šķirnes saglabāšana, vietas trūkums dārzā, vēlme nodrošināt plūmēm labāku apputeksnēšanos, iegūt greznākus un salizturīgākus šķirņu bumbierus. Ābelēm nereti veido „lielveikalus”, sapotējot pat vairākas šķirnes

vienā koka vainagā. Skeletzarus pārpotē 30–60 cm attālumā no vadzara, bet vadzara galotni – augstāk, lai koks veido piramidālu vainagu. Zem potējuma vietas jāizlauž dzinumi, lai tie netraucētu piepotēto zaru augšanu un veidotos kontrolēta konkurence.

Gan kaulēnkokus, gan arī sēkleņkokus potē aktīvā sulu cirkulēšanas laikā, kad koku miza sāk lobīties. Ābeles un bumbieres potē, liekot potzaru aiz mizas (tāda metode ir drošāka).

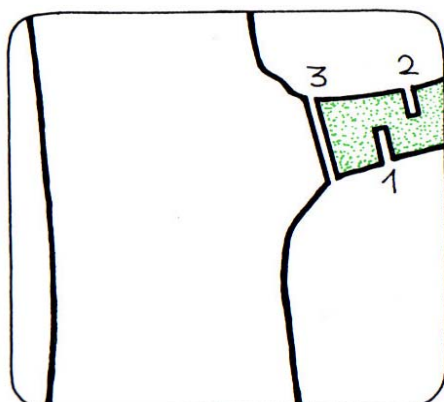
Potēšanas veikšanai ir nepieciešams ļoti ass nazis un potvasks, ar ko aiziest brūces, kā arī materiāls, ar ko nosiet potējuma vietu. Pavasarī augu šūnas aktīvi dalās, līdz ar to piepotētie zari labi pieaug. Pirmos potē kaulēnkokus – ķiršus, plūmes, aprikozes, persikus. Kaulēnkokus biežāk potē kopulējot – saliekot kopā vienu pret otru slīpi grieztus vienāda resnuma zarus tā, lai sakristu griezuma vietas, un stingri nosienot. Ābelēm izmanto potēšanas veidu, potējot aiz mizas. Ilgi glabāti potzari pirms potēšanas ir jāieliek ūdenī, lai atdzeras. Ja ir zināmas ābeles, no kurām gribētu ņemt potzarus, jānogaida līdz potēšanas laikam, kad miza atlec un koki sulo, un tad

jāgriež zari potēšanai. Galvenais, lai potcelms vai potējuma vieta būtu veselīga un spēcīga. Arī potzaram jābūt spēcīgam, tajā jābūt uzkrātām barības vielām, kas dotu enerģiju spēcīgai augšanai.

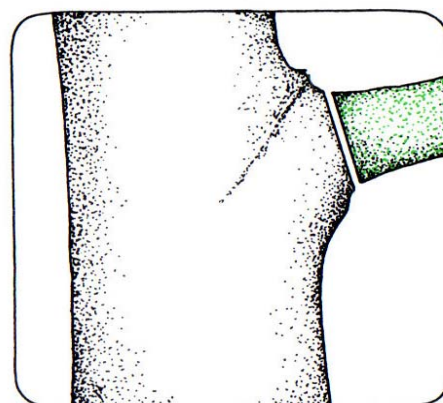
☑ Ogulāju zaru retināšana

Pārskatot ogulājus, jāizvērtē, vai to zarus nevajadzētu izretināt. Izgriež vārgos, kropļos, apsalušos, aizlauztos un bojātos zarus, kā arī noražojušos zarus (piemēram, upenēm par pieciem gadiem vecākus zarus, jānogām un ērkšķogām – par desmit gadiem vecākus zarus). Zarus retinot, atstāj spēcīgākos. Vispareizāk būtu ogulājiem katru gadu izgriezt trīs līdz piecus vecus bojātos vai krūmu lieki sabiezinošos zarus, tikpat atstājot no jaunajiem kakleņu dzinumiem. Uzmanība jāpievērš upeņu pumpuriem: ja tie ir resni un apaļi, tajos ir upeņu ērces. Ja zarā tādu pumpuru ir ļoti daudz, tad izgriez visu zaru vai pat krūmu un sadedzina.

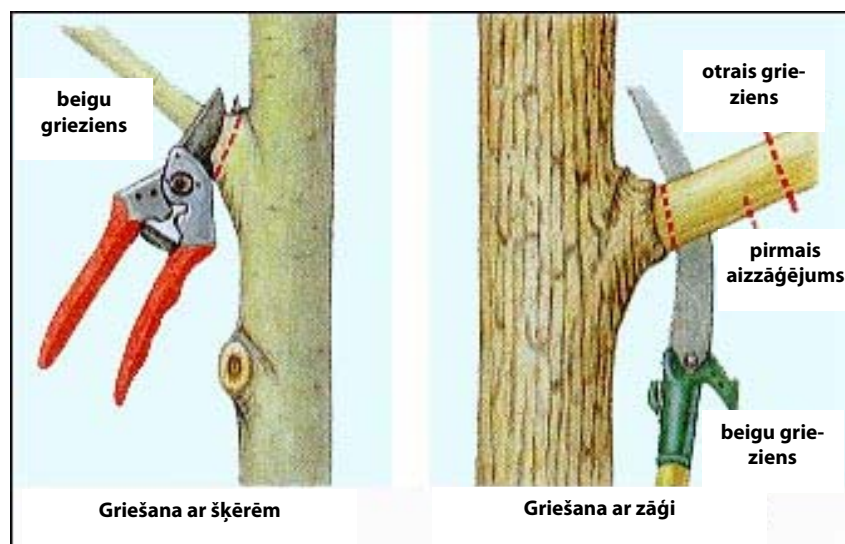
Pareiza zaru nogriešana

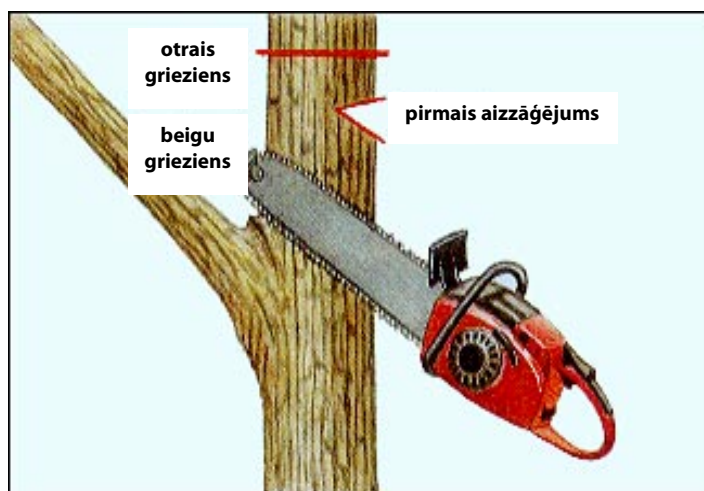

zara atsloģšana

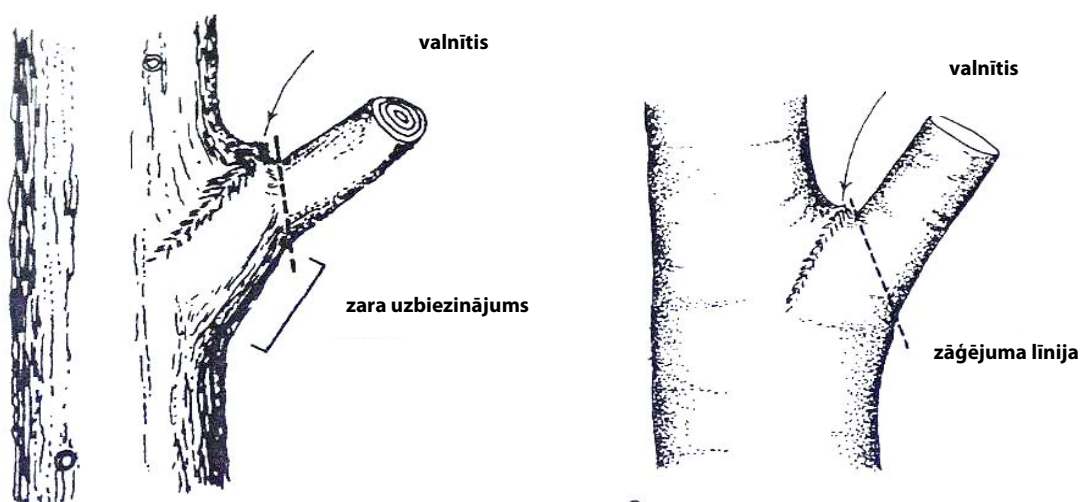

pareiza zara nogriešana

Vadzara atslogošana, nogriežot galotni

Pareiza zara nozāgēšana ar ieaugušu valnīti

☑Kopsavilkums

- Vainagus augļu kokiem parasti veido pavasarī, bet var darīt arī vasarā.
- Regulāra zaru izgriešana veicina kvalitatīvu ražas ieguvu katru gadu.
- Koku mēslošana notiek ne tikai caur sakņu sistēmu, bet arī uzturot veselīgu lapu virsmu (kas nodrošina fotosintēzes procesu).
- Lai veidotu jaunu augļu dārzu, ir jāiegūst zināšanas un pieredze. **LL**

Sagatavoja LLKC Augkopības nodaļas vecākais speciālists dārzkopībā **Imants Mīsa**

LAUKU LAPA TAVĀ E-PASTĀ

Piedāvājam iespēju saņemt informatīvos izdevumus "Lauku Lapa" un "Zivju Lapa" Jūsu e-pastā! Lai pieteiktos izdevumu elektroniskai saņemšanai, sūtiet pieteikumu uz e-pastu: lauku.lapa@llkc.lv. Uz šo e-pastu varat sūtīt arī ieteikumus, kā mēs varētu pilnveidot "Lauku Lapa" un "Zivju Lapa".

Pieteikumā jānorāda:

Vārds, uzvārds; iestādes nosaukums, kuru pārstāvat; E-pasta adrese, uz kuru vēlaties saņemt izdevumu.

SAGATAVOTS

SIA "Latvijas Lauku konsultāciju un izglītības centrs"

Rīgas iela 34, Ozolnieki, Ozolnieku pag.,
Ozolnieku nov., LV-3018
tālr.: 63050220

Izdevumā S. Pāvils, M. Sirvides, D. Butleres,
I. Skudras foto

PROJEKTU LĪDZFINANSĒ
EIROPAS SAVIENĪBA

EIROPAS LAUKSAIMNIECĪBAS FONDS LAUKU ATTĪSTĪBAI:
EIROPA INVESTĒ LAUKU APVIDOS

